

УДК 94(477)

Андрій Лень

ВНУТРІШНЯ ТОРГІВЛЯ ТОВАРАМИ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЯХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Стаття присвячена дослідженню проблем розвитку внутрішньої торгівлі товарами харчової промисловості в українських губерніях Російської імперії у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Ключові слова: внутрішня торгівля, українські губернії, Російська імперія, харчова промисловість.

Зростання промислового і сільськогосподарського виробництва, транспорту, внутрішнього ринку, міст, зокрема робітничих селищ, розшарування селянства в пореформенний період сприяли розвитку торгівлі. Одним з найважливіших засобів у посиленні міжрайонних економічних зв'язків була внутрішня торгівля.

Об'єктом дослідження є розвиток торгівельних відносин в українських губерніях Російської імперії на прикладі харчової промисловості.

Предмет дослідження – історичні умови становлення та розвитку внутрішньої торгівлі в Україні у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття.

Метою статті є висвітлення ролі різних форм торгівлі у формуванні торгових відносин між виробниками і споживачами продуктів харчової промисловості в Україні у зазначений період.

Виходячи із мети, одним із основних завдань цієї статті є аналіз розвитку внутрішнього ринку збуту товарів харчової промисловості в українських губерніях Російської імперії.

Дослідженню розвитку внутрішньої торгівлі зазначеного періоду присвячено не так вже і багато праць. Свого часу, цією проблематикою займалися такі дослідники, як І. Аксаков [1], І. Гуржій [4], І. Довжук [5], Б. Кругляк [10, с. 81–90; 11–13], М. Москалюк [14] та інші. Проте питанням внутрішньої торгівлі продуктами харчової промисловості дослідники торкалися лише побіжно, тоді як це виробництво становило чи не найголовнішу статтю торгових операцій на ринку імперії. Виходячи із цього, ми можемо констатувати на актуальності цієї проблематики дослідження.

Після скасування кріпосного права у 1861 р. в Російській імперії почався повільний перехід до індустріального суспільства. Влада прагнула досягти підвищення продуктивності праці, запровадження нових технологій обробітку землі та вирощування тварин, орієнтації товаровиробників випускати таку продукцію, що користуватиметься попитом на ринку.

Дедалі порівняно швидкого поширення набули різні види внутрішньої торгівлі, насамперед – базарна, ярмаркова і постійна (стаціонарна) [9, с. 353].

Важливу роль у налагодженні постійних економічних зв'язків між містом і селом, торгівельних відносин між окремими економічними районами відігравали базари, що були засобом залучення безпосередніх виробників у постійні ринкові зв'язки. На них передусім реалізовувались залишки продукції селянських господарств і вироби кустарів [6, с. 634].

Упродовж 60–90-х рр. ХІХ ст. кількість базарів в Україні збільшилась з 351 до 897, а базарних днів з 50,8 до 77,3 тис. Щорічний товарний обіг на базарах становив понад 80 млн крб. Якщо у перші пореформені роки базари відкривалися переважно у містах, то у 80–90-х роках – і в більшості сіл [9, с. 353].

Залізничний транспорт сприяв розвитку міських базарів, що мали безпосередній зв'язок зі стаціонарною торгівлею. У них зосереджувався продаж сільськогосподарської продукції, запасами якої поповнювалися міські продуктові крамниці [14, с. 160]. Розвиток ринкових відносин у промисловості і сільському господарстві мав значний вплив на розширення асортименту базарної торгівлі. Поряд з продуктами землеробства і тваринництва, що вироблялися для продажу в поміщицьких, куркульських і селянських господарствах, важливе місце посідали промислові вироби [11, с. 49].

Серед продукції промислового виробництва на першому місці був цукор. Торгівля цукром відбувалася зі складів заводу, але такий спосіб не міг задовольняти збільшення виробництва. Виникла потреба у розширенні збуту, в основному на базарах та стаціонарних закладах [16, с. 230].

У 1861 р. в містах України діяв 12141 базар, причому щотижня базари відбувались у 34 містах, двічі на тиждень – у 41, тричі на тиждень – у 13 і щоденно – в 9 містах [6, с. 634]. Взагалі, упродовж

60–90-х років XIX ст. кількість базарів у містах і селах України набагато збільшилася. Значно зросла кількість базарних днів. У великих містах базари збиралися не тільки щоденно, а й по декілька в один день. Наприклад, у Києві на різних площах щоденно було по шість базарів. Їх товарообіг становив 2–3 тис. крб. Товари, переважно продукти харчування, сіно, овес, дрова та деякі інші життєві припаси, привозилися на київські базари не лише з навколишніх повітів Київської губернії, а й із Волині, Чернігівщини і Полтавщини. З Криму сюди доставлялося чимало винограду і фруктів [4, с. 105].

У Харкові було три базари – Благовіщенський, Нетеченський та Кінний. На кожному з них працювали магазини і крамниці, але базари мали і свою специфіку. Благовіщенський базар був основним пунктом постачання жителів міста продуктами харчування. Тут же збиралася і так звана "товкучка". На Нетеченському – переважно торгували рибою, сіллю, хлібом, а на Кінному – будівельними матеріалами [4, с. 105].

Наприкінці XIX ст. загальна сума оборотів базарної торгівлі в Україні перевищувала 80 млн крб. До 1913 р. вона, зрозуміло, зросла, оскільки відомо, що щоденні обороти ринків крупних торгово-промислових міст, таких, як Одеса, становили не менше 10,4 тис. крб., Києва і Харкова – 2,5–3 тис. крб., адміністративних центрів економічно менш розвинутих губерній, наприклад, Житомира, в середньому 1,5 тис. крб., повітових міст – 0,8–1 тис. крб. за кожен базарний день, в селах – від 0,1 до 0,2 тис. крб. Загальна сума оборотів базарної торгівлі стрімко зросла за незначний проміжок часу [13, с. 170]. Постійно діючі ринки поступово перетворювались на певний різновид постійної торгівлі. У містах та великих селах на базарних площах відкривалися крамниці, рундуки, столи тощо.

Зростання ринкового виробництва, збільшення неземлеробського населення, особливо найманих робітників, сприяли прискореному розвитку постійної торгівлі, що з 80-х років XIX ст. стала переважаючою. Кількість постійних торгових закладів швидко збільшувалась. Якщо у 1861 р. в Україні їх налічувалось 33,2 тис., то в 1900 р. – майже 87 тис. Основна частина постійних торгових закладів розміщувались в економічно розвинутих містах, портах, на залізничних станціях. У таких великих центрах торгівлі, як Київ, Харків, Одеса, Катеринослав та інших діяло декілька тисяч крамниць, магазинів, лавок тощо. Починаючи з 70-х років багато їх відкривалося у робітничих селищах і селах, у яких були поміщицькі маєтки і куркульські господарства. Посилювався процес концентрації стаціонарної торгівлі, торгового капіталу. Витіснялися дрібні і середні торговці. Виникали великі універсальні й багатофілійні магазини, торговельні товариства і фірми, що контролювали ринок і підтримували ціни на високому рівні [9, с. 354–355].

Для пореформеного періоду, особливо для 80–90-х років XIX ст., важливого значення у внутрішній торгівлі та економічних зв'язках у рамках всеросійського ринку набула стаціонарна торгівля, що за обсягом своїх оборотів залишила далеко позаду ярмарки і базари. Якщо у 90-х роках щорічний сумарний обіг ярмаркової і базарної торгівлі в Україні становив близько 225 млн крб., то через мережу стаціонарних торговельних закладів збувалося товарів на 1,35 млрд крб. (у 5,5 рази більше). Кількість постійних торговельних закладів тут зросла з 33,2 тис. у 1861 р. до 87 тис. у 1900 р. [4, с. 150, 157].

Розвиток стаціонарної торгівлі супроводжувався зростанням кількості магазинів та крамниць, що торгували оптом та вроздріб, яток, палаток, різних закладів з продажу горілки, вина, тютюну тощо.

У пореформений період швидко зростала торгова буржуазія. Згідно з даними офіційної статистики, у 1885 р. торговою діяльністю займалося понад 1 млн осіб, включаючи і прикажчиків, а наприкінці XIX ст. – вже 1,6 млн осіб. Окрім того, для 175 тис. осіб торгівля складала допоміжне заняття. У Наддніпрянській Україні чисельність торгової буржуазії за той же час збільшилася в 1,9 рази – з 175,9 до 334,1 тис. осіб. Значний прошарок торгової буржуазії становили торгові посередники: скупники, перекупники, без яких майже не обходилися торгові операції [12, с. 55].

Серед українських губерній обсягом стаціонарної торгівлі виділялися Херсонська, Київська й Харківська. Вони входили разом з Петербурзькою і Московською губерніями до 9 губерній Російської імперії, у яких стаціонарна торгівля мала найбільший обіг. На Херсонщині, Київщині і Харківщині у 1898 р. налічувалося 31,5 тис. гільдійських закладів, обіг яких становив 2993 млн крб. По декілька тисяч магазинів, крамниць та інших торгових закладів знаходилося у Києві, Харкові, Одесі [4, с. 102].

Численними були в Україні заклади з продажу горілки, пива й тютюну. Лише у Київській губернії з продажу тютюну у 1864 р. діяв 61 оптовий склад, 197 крамниць і 716 крамничок. Крім того, тютюн продавався у готелях, кафе, ресторанах, шинках, буфетах (всього 1564 місця). Для пореформеної стаціонарної торгівлі було характерним не тільки збільшення кількості торгових закладів, а й зміни у їх географічному розміщенні. У населених пунктах, що втратили своє

попереднє значення, вони різко скорочувалися, а в промислових центрах, на залізничних станціях і річкових пристанях відкривалося багато нових магазинів, крамниць, яток, палаток [4, с. 103–104].

Результатом якісних зрушень, що відбулися в стаціонарній торгівлі, стало розширення асортиментів товарів та посилення її спеціалізації. У містах, містечках, селах відкривалося багато лавок, у яких збувалися товари повсякденного попиту: хліб, борошно, м'ясо, бакалія. У 1913 р. в Україні було 34,1 тис. магазинів, 120,9 тис. дрібних крамниць та 82,5 тис. палаток і яток, а всього 237,5 тис. торгових закладів.

Стаціонарна торгівля у пореформений період в цілому швидко розвивалася і разом з іншими видами торгівлі успішно здійснювала свою функцію обігу товарів зі сфери виробництва у сферу споживання. Вона була одним із найважливіших засобів забезпечення суспільного поділу праці. У магазинах, крамницях, ятках та інших торгових закладах продавалися місцеві та привозні товари [4, с. 104].

В останній чверті XIX ст. у Росії і Україні, зокрема, з'являються перші монополістичні об'єднання, що діють лише в галузі товарообігу, не зачіпаючи самого процесу виробництва. Вищою формою монополістичних об'єднань стали синдикати, що виникали передусім у тих галузях виробництва, продукція, яких користувалася значним попитом на внутрішньому ринку і мала високу конкурентоспроможність у країні або у певній місцевості. Монополістичні об'єднання намагалися захопити у свої руки ринки збуту або поділити його на сфери впливу, витіснити конкурентів і встановити для себе низькі закупівельні ціни на сировину і високі – на продукцію їх підприємств [10, с. 83–84].

Однією із характерних рис внутрішньої торгівлі у період імперіалізму стала широка участь в ній банків. Вони не тільки поєднували фінансовий капітал з промисловим, а й намагалися безконтрольно розпоряджатися на ринку країни [10, с. 89]. Нагромаджені шляхом торгівлі кошти концентрувалися у банках і кредитних установах, які у свою чергу сприяли подальшому розвитку торгівлі [1, с. 21].

В умовах швидкого розвитку капіталізму стаціонарна торгівля набула нових форм. Разом з цим неухильно зростав її обсяг і збільшувався асортимент товарів. Як і в промисловості, у торгівлі відбувалася концентрація капіталів, поступове витіснення з оптової і роздрібною торгівлі дрібних та середніх торговців. Це, зокрема, здійснювалося шляхом створення великих універсальних і багатофілійних магазинів [4, с. 99].

Упродовж XIX – початку XX ст. відбулися зміни і у ярмарковій торгівлі. В Україні, як і в цілій імперії, була густа мережа ярмарків. Кожен більш-менш значний населений пункт знаходився в межах цієї мережі, перебував у сфері її впливу. Як і раніше, ярмарки відбувалися в усі пори року й приурочувалися, зазвичай, до релігійних свят. Однак з розвитком ринкових відносин, товаришацією сільського господарства, стрімкою індустріалізацією, побудовою залізниць, удосконаленням водних шляхів, розширенням мережі постійної торгівлі та функціонуванням бірж, ярмаркова торгівля зазнала істотних змін. В одних місцях вона занепала, в інших, навпаки, зростала, перетворюючись на міжрегіональні та всеросійські торгові осередки. Крім того, змінилися форми й методи купівлі-продажу товарів. Частіше стали застосовувати оптову торгівлю за зразками й з аукціонів [6, с. 633]. Якщо на початку 1860-х рр. в Україні їх налічувалося понад 2 тис., то в 1895 р. кількість ярмарків становила 4250, а за десять наступних років зросла до 5600, привіз і продаж на них товарів збільшилися відповідно в 1,3 та 2,3 рази. Кількість ярмарків зросла головним чином за рахунок малих сільських і містечкових з обігом до 10 тис. крб., на які регулярно привозили товари з торгово-промислових центрів [9, с. 354].

Ярмарки обслуговували порівняно невеликий район, переважно навколишні населені пункти. Особливо значущими вони були у сільській місцевості, де бракувало закладів стаціонарної торгівлі. Дрібні ярмарки тривали лише один-два дні. У 1894 р. одноденні ярмарки становили понад 64 % від загальної їх кількості. Вони радше нагадували великі святкові базари, на яких переважно продавали урздріб сільськогосподарську продукцію, кустарні й частково фабрично-заводські вироби. Якщо вважати дрібними ярмарки з привозом товарів на суму до 5 тис. крб., середніми – від 5 до 100 тис. крб. і великими – понад 100 тис. крб., то у 1863 р. в Україні налічувалося дрібних ярмарків 1064, середніх – 972 і великих – 76 [5, с. 243-244].

У 60-ті – першій половині 80-х років зросла роль великих (або оптових) ярмарків, які мали товарообіг понад 100 тис. крб. і середніх (роздрібно-оптових) у торгових зв'язках між різними економічними районами. Обіги кожного з оптових ярмарків зросли до декількох мільйонів карбованців [10, с. 354]. Великих оптових ярмарків було не так вже й багато. Проте вони вирізнялися обсягом торгівлі й мали не тільки регіональне, а й загальноімперське значення. Так, на Лівобережній Україні відомими на всю країну були чотири харківські ярмарки (Хрещенський, Троїцький, Успенський, Покровський), Іллінський у Полтаві, Маслянський, Вознесенський і

Михайлівський у Ромнах, Воздвиженський у Кролевіці. На Правобережжі найзначнішими були Контрактовий (Стрітенський) ярмарок у Києві, Петропавлівський у містечку Ярмолинцях і Троїцький (Травневий) у м. Балті (Подільська губернія). У Волинській губернії існувало до 1 тис. ярмарків, хоча з них більше, ніж $\frac{2}{3}$, представляли собою базари з обігом до 5 тис. крб. [5, с. 242]. На Півдні України основними ярмарками вважалися Петропавлівський у Катеринославі, Георгіївський у Єлисаветграді та Покровський у Вознесенську.

Через великі ярмарки, що взаємно пов'язувалися між собою, відбувався широкий обмін товарами між Україною та іншими економічними районами Російської імперії [4, с. 114].

Найбільшим осередком ярмаркової торгівлі на території, що входили до складу Російської імперії, був Харків з чотирма ярмарками, що мали всеросійське значення. У 1861 р. на Харківщині налічувалося 323 ярмарки, на яких було продано товарів на суму 21644037 крб. [8, с. 20]. У 1874 р. продукція харчової промисловості губернії збувалася, зазвичай, на ярмарках, проте існували випадки, коли продукція йшла на інші ринки збуту, зокрема, хліб продавався в Ізюмі, Слов'янську, Чугуєві. Цукор продавався на ярмарках всередині губернії, спирт – у Харкові, а також частково у Ростові-на-Дону. Тютюнові вироби йшли на внутрішній ринок губернії [14, с. 165]. У 1895 р. на харківські ярмарки загалом було привезено товарів на суму 49 млн крб., а продано на 35 млн крб.

Вироби переробної промисловості, продукти сільського господарства були основним товаром, що збувалися на численних ярмарках України. Так, торгівля спиртними напоями проходила в усіх губерніях. У 1906 р. в Чернігівській губернії нараховувалася значна кількість закладів для продажу міцних напоїв: трактирних – 45, ренських підвалів – 122, буфетів – 123, пивних лавок – 245, винних лавок – 547 [15, с. 1]. У 1908 р. на ярмарки Харківської губернії відправлено різного роду спирту і вина на суму у 612 крб. 16 коп. Також у серпні 1908 р. у Полтавському спиртовому заводі знаходилося в обороті 427392 спирту на суму у 8547 крб. 84 коп. [14, с. 176].

У 1878 р. в Волинській губернії було 3412 місць для роздрібної торгівлі вином, що було у більшій кількості відносно 1877 р. на 107 місць. Слід зауважити, що Волинська губернія славилася продажем хмелю. У той час ярмарки впливали на покращення якості певного товару, оскільки власники цієї продукції прагнули до покращення якості [7, с. 36]. Зростання попиту на хміль стимулювало не тільки збільшення посівних площ під культуру, а й створення збутових кооперативів у Волинській губернії.

На Поділлі у 1861 р. вартість привезених товарів становила: на Травневому ярмарку 2,5 млн крб. і на Петропавлівському – 1,1 млн крб. Продані товари відповідно дорівнювали 800 тис. крб. і 750 тис. крб. [14, с. 180]. Основними предметами ярмаркової торгівлі у Подільській губернії були: пшениця, жито, овес і борошно та фабрично-заводські товари, зокрема, цукор, спирт, шкіра та інше. [3, с. 1614]. У 1904 р. на Петропавлівському ярмарку продано товарів на суму в 1153271 крб. Слід зауважити, що у Могилівському повіті Подільської губернії у 1901 р. було 16 оптових складів пива і меду.

У 1879 р. на ярмарки в Полтаву і Ромни в загальному привезено товарів на суму 42284908 крб. і продано на суму 25921099 крб. Акцизні збори з продажу напیتків, тютюну і цукрового піску становили 6421726 крб. 59 коп, зокрема, з напیتків – 6109500 крб. 10 коп., тютюну – 288837 крб. 63 коп. і цукрового піску – 23388 крб. 86 коп.

У Катеринославській губернії основними предметами торгівлі у цей період були: хліб, вовна, худоба, сира шкіра і сало. Зокрема, у 1907 р. з губернії вивезено залізничними шляхами 30 млн пудів хліба [2, с. 66]. У 1913 р. пунктів збуту хліба на Катеринославщині було багато. Одні місця вважалися основними, інші – другорядними. Таким чином, в основних місцях збуту продукції ціна на неї була досить високою. Крім основних і другорядних пунктів збуту продукції існували і такі, у яких хліб збувався тільки тому, що там знаходилися досить довго покупці. Такими пунктами були усі волосні села, у яких проходила жваво торгівля та існували базари. Варто зауважити, що в 1897 р. у Катеринославській губернії було 5648 закладів з продажу спиртних напоїв; відбулося у повітах 476 ярмарків і базарів [17, с. 50–51].

Водночас функціонували оптові ярмарки, що спеціалізувалися на купівлі-продажу переважно якогось певного товару. Так, у Херсонській, Катеринославській, Харківській, Київській і Полтавській губерніях відбувалися ярмарки, що вирізнялися торгівлею великої рогатої худоби, коней, виробами текстильної промисловості, вовни, цукру, збіжжя тощо.

В українських ярмарках особливо були зацікавлені російські купці, для яких Україна була не тільки джерелом сировини, а й ринком збуту товарів низької якості за високими цінами. З часом російський мануфактурний товар майже повністю витіснив український [5, с. 241–242].

Слід зауважити, що наприкінці XIX ст. на великих ярмарках активізувалася діяльність різних торгових фірм і акціонерних компаній. У цілому ж українські оптові ярмарки відігравали важливу роль у подальшому розширенні міжрегіональних економічних зв'язків у системі всеросійського ринку.

Отже, у пореформений період в Україні успішно розвивалися усі форми внутрішньої торгівлі – ярмаркова, базарна та постійна. Між ними не існувало об'єктивних протиріч, оскільки вони органічно доповнювали один одного. Їх взаємодія дозволила внутрішньому ринку нормально функціонувати, успішно виконувати основну функцію із забезпеченню товарного обміну між різними районами, міським і сільським населенням. Внутрішня торгівля не тільки відображала рівень розвитку ринкових відносин, а й своєю чергою стимулювала їхній подальший поступ.

Список використаних джерел

1. Аксаков И. С. Исследование торговли на украинских ярмарках / И. С. Аксаков. – СПб., 1858. – 35 с. 2. Весь Екатеринослав. – 1911. – 278 с. 3. Вся Россия. Русская книга промышленности, торговли, сельского хозяйства и администрации. Адрес-календарь Российской империи. – Т. 2. – 1897. – 3399 с. 4. Гуржій І. О. Україна в системі всеросійського ринку 60–90-х років XIX ст. / І. О. Гуржій– К.: Наукова думка, 1968. – 192 с. 5. Довжук І. В. Промисловий розвиток Донбасу в системі економіки Наддніпрянської України (кінець XIX – початок XX ст.) / І. В. Довжук – Луганськ: В-во СЧУ ім. В. Даля, 2003. – 312 с. 6. Економічна історія України: іст.-екон. дослідж.: в 2 т. [Т. А. Балабушевич та ін.; відп. ред. В. А. Смолій]. – НАН України. – Ін-т історії України. – К.: Ніка-Центр, 2011. – 694 с. 7. Засухин И. О положении хмелеводства на Волыни и мерах к его улучшению и развитию / И. О. Засухин // Сельскохозяйственная хроника Волынской губернии. – 1910. – № 2. – С. 22–40. 8. Історія міст і сіл Української РСР. Харківська область. – К.: Інститут історії Академії наук УРСР, 1967. [голов. редкол.: Тронько П. Т. (голова) [та ін.]. – 1967. – 1002 с. 9. Історія народного господарства Української РСР: у 3 т. 4 кн. / [за ред. І. І. Лукінова, Т. І. Дерев'янкіна, М. С. Герасимчука, В. О. Голобуцького, П. О. Хромова, В. П. Чугайова]. – К.: Наукова думка, 1983. – Т. 1. – 464 с. 10. Кругляк Б. А. Промислові монополії і внутрішня торгівля на Україні / Б. А. Кругляк // Український історичний журнал. – 1986. – № 10. – С. 81–90. 11. Кругляк Б. А. Розвиток капіталістичних форм внутрішньої торгівлі на Україні в 60–90-х роках XIX ст. / Б. А. Кругляк // Історія народного господарства та економічної думки Української РСР: Республіканський міжвід. зб. наук. праць. – 1980. – Вип. 14. – С. 48–53. 12. Кругляк Б. А. Роль постійної торгівлі в розвитку капіталізму на Україні (60–90-ті роки XIX ст.) / Б. А. Кругляк // Історія народного господарства та економічної думки Української РСР: Республіканський міжвід. зб. наук. праць. – 1983. – Вип. 17. – С. 53–58. 13. Кругляк Б. А. Ярмарочная и базарная торговля в конце XIX – начале XX века (на материалах Украины) / Б. А. Кругляк // Отечественная история. – 1993. – № 32. – С. 165–175. 14. Москалюк М. М. Розвиток переробної промисловості у Наддніпрянській Україні в другій половині XIX – на початку XX століття / М. М. Москалюк. – Тернопіль: Рада, 2009. – 334 с. 15. Обзор Киевской губернии за 1908 год. – 187 с. 16. Раковский Л. Э. Сахарная промышленность Украины в 60–90-е гг. XIX в.: дис... доктора ист. наук: 07.00.02 / Раковский Леонид Эдуардович. – К., 1995. – 490 с. 17. Статистико-экономический обзор Екатеринославской губернии за 1897 год. – Екатеринослав, 1898. – 80 с.

Андрей Лень

ВНУТРЕННЯЯ ТОРГОВЛЯ ТОВАРАМИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УКРАИНСКИХ ГУБЕРНИЯХ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX – НАЧАЛЕ XX СТ.

Статья посвящена исследованию проблем развития внутренней торговли товарами пищевой промышленности в украинских губерниях Российской империи во второй половине XIX – начале XX вв.

Ключевые слова: внутренняя торговля, украинские губернии, Российская империя, пищевая промышленность.

Andriy Len

INTERNAL TRADE IN GOODS FOOD IN UKRAINE IN THE SECOND HALF OF XIX – EARLY XX CENTURY

The article investigates the development of internal trade of food industry in Ukraine in the second half of XIX – early XX centuries.

Key words: domestic trade, the Ukrainian province, Russian Empire, the food industry.